

Westeinde 103 / Westeinde 107

Centrum

Lagere scholen en kleuterschool

J. Wouters / J. Mol • 1892 / 1955

Het was op een bitterkoude dag in februari 1861 dat zeven broeders uit Maastricht naar Den Haag vertrokken om onderwijs te geven op de armenschool en de burgerschool van de Vincentiusvereniging aan het Westeinde.

De Nederlandse tak van de Vereeniging van de Heilige Vincentius à Paulo was niet lang geleden in 1846 in Den Haag opgericht. De vereniging steunde arme mensen met kleding, voedsel en geld, en zag onderwijs als een belangrijk middel om hen 'geestelijk te verheffen'. Met bedelbrieven aan rijke katholieken bracht de vereniging een aardig kapitaal bijeen om hun liefdewerk te financieren. Eén van de eerste projecten was de stichting van een armenschool. Daartoe kocht de vereniging in 1848 het achttiende-eeuwse landhuis Swanesteyn aan het Westeinde van de weduwe van knopenfabrikant Petrus Judocus van Oosthuijse van Rijsenburg. De armenschool begon op de zolder van de paardenstal. Om daar te komen moesten de kleintjes met een ladder door een luik naar boven klimmen. De feestelijke ope-

Luchtopname van het complex aan het Westeinde.

1. Poort aan het Westeinde.
2. Het klooster uit 1924 op de plaats van het landhuis.
3. De vleugel met de armenschool uit 1850 en de uitbreidingen uit 1853 en 1865.
4. De ingang tot de kapel.
5. De uitbreiding met de kapel uit 1877.
6. De Sint Vincentius- en Carolusschool uit 1892.
7. De kleuterschool uit 1955.
8. De voormalige Sint Vincentius ulu uit 1925.

De Sint Carolus- en Vincentius school vanuit de tuin gezien.

BOVEN • Herdenkingssteen in de hal van de Sint Carolusschool.

MIDDEN • De voorgevel van de Sint Carolusschool aan het schoolplein. Rechts de vleugel met de kapel uit 1877.

ONDER • Eén van de lokalen in de kleuterschool.

ning was op 2 juli 1849. De leerlingen, jongens én meisjes, in de leeftijd van zes tot acht jaar waren afkomstig van de bewaarschool van de Zusters van Liefde in de Oude Molstraat. Volgens het Reglement uit 1849 kregen de kinderen les in de Christelijke leer, lezen, schrijven, rekenen, nederduitse taal, geschiedenis, aardrijkskunde, zingen en gymnastiek, en moesten zij behoorlijk gekleed en gereinigd op school komen.³⁴

De armenschool was een groot succes en al gauw was de paardenstal te klein. De Vincentiusvereniging besloot daarom in 1850 een nieuwe school te bouwen in de tuin van het landhuis, langs de muur van het armelijke slop van Willem Klein aan de Korte Vleerstraat dat aan het landgoed grensde. Het was een gebouw met vier klassen, geschikt voor 600 leerlingen, ontworpen door architect B.M. Schreijer. Een gedenksteen herinnert aan de stichting en inwijding van de 'armschool' op 19 juli 1850. De paardenstal werd afgebroken.

Tegelijkertijd had de vereniging ook een burgerschool opgericht, met twee afdelingen. Deze school was voor kinderen van niet-armlastige ouders voor wie schoolgeld werd betaald. Daar stond wel wat meer kwaliteit tegenover: de klassen waren kleiner en het aantal vakken veel groter dan op de armenschool. Deze school werd op 1 oktober 1850 geopend in enkele kamers van het landhuis, onder de bescherming van de Heilige Carolus. De armenschool was genoemd naar Vincentius. Het aantal arme leerlingen groeide zo hard, dat al in 1853 een vleugel werd bijgebouwd.

In 1861 verschenen dan op die koude februaridag de Broeders van Maastricht om het onderwijs voor hun rekening te nemen. Het bleek voor de Vincentiusvereniging moeilijk om aan goede onderwijzers te komen, mede vanwege de veranderingen door de onderwijswet van 1857.³⁵ Dat was de reden om zich tot de Congregatie van de Broeders van de Onbevleete Ontvangenis van de H. Maagd Maria in Maastricht te richten. De Congregatie was opgericht in 1840 en had een goede naam opgebouwd in het geven van onderwijs. De broeders werden gehuisvest in een deel van het landhuis Swanesteyn dat vanaf dat moment dienst ging doen als klooster. Zij hielden er een sobere levenswijze op na en sliepen op de zolder in ijzeren ledikanten op strozakken. Een belangrijke verandering was dat met de intrede van de broeders de meisjes niet meer welkom waren. Zowel de arme als de burgermeisjes gingen naar de pas opgerichte katholieke school aan de Brouwersgracht.

In 1865 werden vier schoollokalen en daarboven een grote zaal voor feestelijke bijeenkomsten bijgebouwd, met erbij een overdekte kegelbaan. In 1877 volgde opnieuw een uitbreiding met drie lokalen op de plek van de kegelbaan. Boven de lokalen werd een kapel met sacristie ingericht. 'Men spaart aldaar geen offers voor al wanneer het de armen geldt. Op het terrein van de

afgebroken kegelbaan en de bloemenkas werden drie nieuwe schoollokalen gebouwd elk met een secret. Op de verdieping eene kapel met tribune en een sacristij en bergplaats. De kapel is prachtig, heeft mooie gekleurde ramen, een mooi altaar, communiebanken, geschilderde statien, eene mooi godslamp enz. Alles geschonken.³⁶

Het serieuze werk voor de scholen begon echter in 1892. Inmiddels waren alle plekken in het gebouwencomplex van het oude landgoed wel benut. Uitbreiding in de vorm van nieuwbouw was gewenst en die kans deed zich in 1890 voor door de ontvangst van een legaat en de aankoop van enkele nabijgelegen huisjes. Architect J. Wouters maakte het ontwerp voor de nieuwe Sint Vincentius- en Carolusschool, waarvoor een groot deel van de tuin opgeofferd moest worden. Daar verrees in 1892 een gebouw in neoklassieke stijl met fraaie rondboog- en korfboogramen. De inrichting van beide scholen met ruime en lichte lokalen was nagenoeg gelijk. De burgerschool beschikte over zes lokalen en de armenschool over twaalf. Het grote verschil was dat de arme kinderen niet meer via de poort aan het Westeinde naar binnen mochten, maar achterlangs door het slop van Willem Klein moesten via 'een onooglijk toegangspoortje' aan het Kortenbos.

BOVEN • De nieuwe kleuterschool uit 1955, op de plaats van de afgebroken paardenstal. Rechts een stukje van de achtergevel van de Sint Vincentius ulo.

ONDER • De voormalige armenschool Sint Vincentius aan het Kortenbos.

In 1922 waren de broeders aan de beurt. Hun verblijf in het oude landhuis was te klein geworden. Het werd in 1924 vervangen door een geheel nieuw kloostergebouw, in de stijl van de Amsterdamse School, door architect L.A.H. de Wolf. Na diens overlijden in 1923 maakte architect F.A.W. van der Togt het werk af.

Ook de scholen werden gemoderniseerd en uitgebreid met een nieuwe vleugel. Zeven lokalen kwamen erbij. Modieuze tegels in art deco verschenen in de gangen en langs de trappen. De armenschool kreeg zelfs een geheel nieuwe entree en trappenhuis. De inzegening vond plaats op 20 maart 1933.

In 1955 diende de Vincentiusvereniging een plan bij de gemeente in voor een nieuwe school voor de kleuters op de plaats van de afgebroken paardenstal. Architect Jan Mol ontwierp een mooi compact gebouwtje van twee bouwlagen met vier royale leslokalen, twee per laag. De voorgevel is zeer verzorgd vormgegeven, perfect symmetrisch met de ramen gevat tussen bakstenen lisenen, die iets boven de gootlijst uitsteken en afgedekt worden door een betonnen plaat. De ingang bevindt zich in een uitgebouwde portiek en daarboven zit een gekleurd glas-in-loodraam met een abstracte voorstelling van fietsende kinderen.

Rechts naast deze school staat nog een school, met de achterkant naar de tuin gekeerd. De voorzijde is

georiënteerd op het Westeinde, en bereikbaar via een smalle poort. Dit was de Sint Vincentius ulo, later mavo geworden. De ulo ging in 1925 van start en verhuisde na een fusie in 1989 naar de Kritzingerstraat. Het markante interbellum pand met een reliëf van Sint Vincentius boven de ingang doet nu dienst als bedrijfsverzamelgebouw.

Het is bijna ongelooflijk dat na ruim anderhalve eeuw de sfeer van het oude landhuis, het klooster en de scholen zo goed is bewaard. En dat in een deel van de stad waar de stadsvernieuwing in de jaren zeventig en tachtig nogal heeft huisgehouden. Het is een mystieke plek, verborgen achter de gevels van de huizen aan het Westeinde. Het klooster ging in 1994 verder onder de naam Stadsklooster, nu een centrum van ontmoeting en inspiratie. De Sint Carolusschool houdt ook stand, een school waar vanaf 1849 tot nu onafgebroken katholiek onderwijs is gegeven. Alleen niet meer door de broeders, de laatste broeder stopte in 2004 met onderwijsgeven.

BOVEN • Reliëf van Sint Vincentius boven de ingang van de ulo.

RECHTERPAGINA • Art deco tegels in de nieuwe entree van de armenschool.

